

วิกฤตขยะพลาสติกในทะเล ปลุกคนไทยลดขยะพลาสติก

ภาพ : <https://www.technologychaoban.com>

ปัจจุบัน มีสัตว์ทะเลและสัตว์ป่าจำนวนมากที่เสี่ยงชีวิตให้ขยะพลาสติก การพบขยะพลาสติกจำนวนมากก็โลกรับในท้องของกวางป่าที่เสียชีวิตที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ จ. นครราชสีมา และอุทยานแห่งชาติขุนน่าน จ. น่าน เมื่อปี 2562 ได้ปลุกคนไทยให้ตระหนักถึงวิกฤตขยะพลาสติก มาตรการงดแจกถุงพลาสติกหูหิ้วของห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อทั่วประเทศตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 ที่ผ่านมานับเป็นก้าวสำคัญของการลดขยะพลาสติกในประเทศ ก่อนที่จะมีการห้ามใช้พลาสติก 7 ชนิดภายในปี 2564 โดยจะใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะของรัฐ

พลาสติกเป็นวัสดุที่มหัศจรรย์ ด้วยคุณสมบัติของพลาสติกที่มีน้ำหนักเบา มีความยืดหยุ่นสูงและราคาถูก ทำให้มีการใช้พลาสติกในผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย นำมาซึ่งการใช้พลาสติกที่มากเกินไปจนทำให้เกิดการผลิตพลาสติกแบบใช้แล้วทิ้ง (Single-used plastic) เพิ่มขึ้นอย่างมากเพื่อสร้างความสะดวกสบายในการบริโภคของมนุษย์ แต่ข้อเสียของพลาสติก คือ มันไม่ย่อยสลายเมื่อผนวกกับพฤติกรรมการใช้ครั้งเดียวทิ้งของมนุษย์จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งบนบกและในทะเล จนทั่วโลกต้องเร่งรีบออกมาตราการเพื่อลดการผลิตและใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะของภาครัฐ บทความนี้เป็นคำแนะนำสถานการณ์ปัญหาขยะพลาสติกและความพยายามในการแก้ปัญหาของประเทศไทย

ปัญหาขยะพลาสติกท่วมโลก ปัญหาสุขภาพ

การผลิตพลาสติกเชิงอุตสาหกรรมเกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 และมีการผลิตถุงพลาสติกเป็นครั้งแรกโดยวิศวกรชาวสวีเดน ใน ค.ศ. 1965¹ หลังจากนั้น ปริมาณการผลิตพลาสติกก็เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องมาโดยตลอดไม่น้อยกว่า 8,300 ล้านตัน (เทียบเท่าน้ำหนักของช้าง 1 พันล้านเชือก) มีการประเมินว่าทุก ๆ 1 นาที ทั่วโลกมีการใช้ถุงพลาสติก 1-2 ล้านใบ และมีการใช้ขวดพลาสติก 1 ล้านขวด² มีสถิติระบุว่า มีการใช้หลอดพลาสติกในสหรัฐอเมริกาสูงถึง 500 ล้านหลอดต่อวันเลยทีเดียว³ หากยังปล่อยให้มีการผลิตพลาสติกไปเรื่อย ๆ คาดว่าภายใน ค.ศ. 2050 โลกจะมีขยะพลาสติกมากถึง 12,000 ล้านตัน⁴

ภาพ : <https://www.chiangmainews.co.th>

พลาสติกช่วยสร้างความสะอาดสบายให้กับมนุษย์จนหลงลืมคุณสมบัติอีกอย่างของพลาสติก คือ มันไม่ย่อยสลายทางธรรมชาติ ถุงพลาสติกและหลอดพลาสติกที่ถูกใช้งานเพียง 10 นาที อาจอยู่กับโลกไปหลายร้อยปี แม้พลาสติกจะมีคุณสมบัติด้านการใช้งานที่เป็นเลิศ แต่เมื่อกลายเป็นขยะกลับไม่สามารถนำกลับมารีไซเคิลได้เท่าที่ควร นักวิจัยประเมินว่า มีพลาสติกเพียงร้อยละ 9 เท่านั้นที่ถูกนำกลับมารีไซเคิล ร้อยละ 12 ถูกกำจัดโดยเตาเผา และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 79) ถูกกำจัดโดยการฝังกลบหรือตกค้างในสิ่งแวดล้อม⁵ ทีมนักวิจัย นำโดย Jenna Jambeck ได้ประเมินปริมาณขยะพลาสติกจากประเทศต่าง ๆ ที่ไหลสู่ทะเล พบว่า ในปี 2553 มีขยะพลาสติกประมาณ 5-13 ล้านตัน ได้ถูกพัดพาลงสู่ทะเล เทียบเท่ากับรถบรรทุก 1 คันขนพลาสติกลงทะเลทุก ๆ นาที⁶ มีการคาดการณ์ว่า มีขยะพลาสติกกระจายอยู่ในมหาสมุทรทั่วโลกประมาณ 300 ล้านตัน รวมถึงพลาสติกชิ้นเล็ก ๆ กว่า 5 ล้านล้านชิ้น หนักรวมกันกว่า 250,000 ตันที่ลอยอยู่บนผิวน้ำ⁷

ขยะพลาสติกที่ตกค้างในสภาพแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ สัตว์ทะเล สัตว์บกและมนุษย์อย่างมหาดศาล เมื่อขยะพลาสติกไหลลงสู่ทะเลมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เกิดปัญหาการสะสมของขยะทะเล จนกลายเป็นมลพิษขยะพลาสติก ส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเลและปะการัง นักวิทยาศาสตร์คาดการณ์ว่า ในแต่ละปี มีนกทะเล 1 ล้านตัวตายจากการกินกินพลาสติก⁸ สัตว์ทะเลประมาณ 700

สายพันธุ์ได้รับผลกระทบจากขยะพลาสติกในทะเล⁹ แม้ว่าพลาสติกจะไม่ย่อยสลาย แต่มันสามารถแตกตัวเป็นชิ้นเล็ก ๆ ที่เรียกว่า “ไมโครพลาสติก” ขนาดเล็กกว่า 5 มิลลิเมตร ไปจนถึงระดับนาโนเมตร ตกค้างในสิ่งแวดล้อมและเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ นักวิทยาศาสตร์ได้รายงานการพบไมโครพลาสติกในทุกสภาพแวดล้อม ตั้งแต่ในน้ำทะเล หาดทราย ดินโคลน ในมหาสมุทรที่ลึกที่สุด รวมถึงน้ำแข็งในเขตขั้วโลก¹⁰

ด้วยความที่ไมโครพลาสติกมีขนาดอนุภาคเล็ก เบา และลอยน้ำได้จึงแพร่กระจายไปตามกระแสน้ำได้ง่าย และสามารถหลุดรอดจากระบบการบำบัดน้ำไปยังแหล่งน้ำธรรมชาติหรือน้ำประปาเพื่อการบริโภคได้ นอกจากนี้ยังเป็นสารตกค้างในสิ่งแวดล้อม สะสมในห่วงโซ่อาหาร เนื่องจากอนุภาคไมโครพลาสติกสามารถดูดซับมลสารชนิดอื่นที่เป็นอันตรายในแหล่งน้ำได้ อาทิ โลหะหนัก สารมลพิษที่ตกค้างยาวนานในสิ่งแวดล้อม (Persistent organic pollutants: POPs) เป็นต้น ดังนั้นการรวมตัวกันของอนุภาคไมโครพลาสติกและมลสารที่มีความเป็นพิษก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพอนามัย ระบบระบบฮอร์โมน การเปลี่ยนแปลงของยีนและระบบพันธุกรรม รวมไปถึงศักยภาพในการก่อให้เกิดโรคมะเร็ง เป็นต้น¹¹

ปัญหาขยะพลาสติกในทะเลได้กลายเป็นระเบียบวาระเร่งด่วนของประชาคมโลก โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ประกาศให้ปี 2561 เป็นปีแห่งการ

ต่อสู้กับปัญหามลพิษพลาสติก (Beat plastic pollution) และกระตุ้นให้รัฐบาลทุกประเทศดำเนินมาตรการลด ละ เลิก ใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง¹² ขบวนการตายของวาฬนาร์วาล ครีบสั้นที่จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2561 ในท้อง มีถุงพลาสติก 80 ใบ รวม 8 กิโลกรัม¹³ สามวันก่อนวัน สิ่งแวดล้อมโลก (5 มิถุนายน 2561) ทำให้สื่อมวลชน ต่างประเทศเข้ามาทำข่าวการใช้พลาสติกอย่างฟุ่มเฟือย ในประเทศไทยที่แม้แต่กล้วยหอมและไข่ต้มก็ห่อหุ้มด้วย พลาสติกและขนานนามประเทศไทยว่าเป็น “ดินแดน แห่งพลาสติก”¹⁴ เมื่อผนวกกับข้อมูลของ Jambeck ที่รายงานก่อนหน้านี้ว่า ประเทศไทยอยู่อันดับที่ 6 ของ ประเทศที่ทิ้งขยะพลาสติกลงทะเลมากที่สุดในโลก (150,000 – 410,000 ตันต่อปี)¹⁵ ทำให้ประเทศไทยตกเป็น เป้าของสังคมโลกในเรื่องขยะพลาสติกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัญหาขยะพลาสติกในไทยและแนวทาง การแก้ไข

หากกลับมาดูข้อมูลการผลิตและการบริโภคพลาสติก และสถานการณ์การจัดการขยะของประเทศไทย ก็คงไม่สามารถโต้แย้งต่างชาติได้มากนัก เมื่อกรมควบคุมมลพิษ รายงานว่า ประเทศไทยมีการใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วถึง 45,000 ล้านใบต่อปี คนกรุงเทพฯ ใช้ถุงพลาสติก เฉลี่ยอยู่ที่ 3–8 ใบต่อคนต่อวัน บริโภคน้ำดื่มบรรจุขวดพลาสติก ประมาณ 4,400 ล้านขวดต่อปี ใช้โฟมบรรจุอาหาร 6,758 ล้านใบ ต่อปีและแก้วพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง 9,750 ล้านใบ ต่อปี¹⁶ แต่มาตรการที่ผ่านมารัฐบาลเน้นแต่การรณรงค์ ลดใช้ถุงพลาสติกและกล่องโฟม ซึ่งพบว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควร อุตสาหกรรมพลาสติกยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องทุกปี ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาขยะพลาสติกเกิดขึ้นในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 12 ของปริมาณขยะทั้งหมด จากข้อมูลของ กรมควบคุมมลพิษ ปริมาณขยะพลาสติกที่เกิดขึ้นประมาณ 2 ล้านตันต่อปี มีเพียงร้อยละ 25 เท่านั้นที่ถูกนำกลับมาใช้ ประโยชน์ ที่เหลือซึ่งส่วนใหญ่เป็นพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ถูกกำจัดโดยการฝังกลบ เผาและตกค้างในสิ่งแวดล้อมและ บางส่วนไหลลงทะเล ก่อให้เกิดปัญหาขยะพลาสติกและ ไมโครพลาสติกจนกลายเป็นปัญหามลพิษทางทะเล¹⁷

จากข้อมูลที่ประเทศไทยถูกจัดอันดับให้อยู่ลำดับที่ 6 ประเทศที่ทิ้งขยะพลาสติกลงทะเลมากที่สุดในโลก ทำให้ รัฐบาลไทย ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมตระหนักถึง

ปัญหาขยะพลาสติกอย่างมาก กลุ่มอุตสาหกรรมพลาสติก ภายใต้สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยจึงได้ดำเนินโครงการ ความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อแก้ปัญหาขยะพลาสติกอย่างยั่งยืนหรือ PPP Plastic (Public-Private Partnership for Sustainable Plastic and Waste Management) โดยได้ทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2561 ต่อมาสมาชิก 34 องค์กร ได้กำหนดเป้าหมายที่จะเปลี่ยนขยะพลาสติก กลับมาใช้ใหม่ได้ทั้งหมดตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) รวมถึงการให้ความรู้และความเข้าใจ การจัดการพลาสติกหลังการใช้ เพื่อให้สามารถลดขยะ พลาสติกในทะเลไทยได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ในปี 2567¹⁸

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) โดยกรมควบคุมมลพิษได้เป็นเจ้าภาพในการจัดตั้งคณะ อนุกรรมการบริหารจัดการขยะพลาสติกซึ่งมีปลัด ทส. เป็น ประธาน จากความสำเร็จในการผลักดันให้ผู้ผลิตขวดน้ำดื่ม ยกเลิกการใช้พลาสติกหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (Cap seal) ด้วย มาตรการเชิงสมัครใจในช่วงปี 2561 ทส. จึงใช้แนวทาง ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดทำร่าง Roadmap และวางแผนปฏิบัติการบริหารจัดการขยะ พลาสติก กำหนดกรอบเวลาในการลดและเลิกใช้พลาสติก เป้าหมาย 7 ชนิดด้วยการใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม โดยภายในปี 2562 ให้เลิกใช้พลาสติกหุ้มฝา ขวดน้ำดื่ม ผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ผสมสาร อ็อกโซ (Oxo) และไมโครพีดส์จากพลาสติก และภายในปี 2565 ให้เลิก ใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วขนาดความหนา น้อยกว่า 36 ไมครอน

กล่องโฟมบรรจุอาหาร แก้วพลาสติกแบบบางใช้ครั้งเดียว และหลอดพลาสติก อีกทั้งกำหนดเป้าหมายการเก็บรวบรวมขยะพลาสติกเข้าสู่ระบบการจัดการให้ได้ 100% ภายในปี 2570¹⁹

อย่างไรก็ดี ร่าง Roadmap ดังกล่าว ยังขาดกฎหมายที่มีสภาพบังคับใช้ ทำให้ไม่มีหลักประกันว่า ภาครัฐจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร²⁰ ดังจะเห็นได้จากกรณีถุงพลาสติกที่ผสมสารอ็อกโซที่ยังมีการผลิตและจำหน่ายอยู่ โดยผู้ผลิตหลีกเลี่ยงการใช้คำว่า อ็อกโซ แต่ยังคงอ้างการย่อยสลายได้ทางธรรมชาติที่ไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐานพลาสติกสลายตัวได้ทางชีวภาพ (Compostable plastics) ความคืบหน้าในเชิงกฎหมายที่พบมีเพียงการแบนพลาสติกไมโครปิดสีในเครื่องสำอางซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดลักษณะของเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้าหรือขาย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562 กำหนดให้เครื่องสำอางที่ใช้แล้วล้างออกที่มีส่วนผสมของพลาสติกไมโครปิดสี (Plastic microbeads) เป็นเครื่องสำอางที่ห้ามผลิต นำเข้าหรือขาย ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563²¹

ในช่วงปี 2561 นับเป็นปีที่ภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาขยะพลาสติกเป็นอย่างมาก แต่มาตรการส่วนใหญ่ยังเป็นเพียงการรณรงค์เชิงสมัครใจให้ทุกภาคส่วนลด ละ เลิกใช้พลาสติกบางชนิด โดย ทส. ได้รายงานผลการดำเนินมาตรการลด ละ เลิกใช้พลาสติกภายใต้โครงการ “ทำความดีด้วยหัวใจ ลดภัยสิ่งแวดล้อม” นับแต่เริ่มกิจกรรมตั้งแต่วันที่ 21 กรกฎาคม 2561 จนถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2562 สามารถลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วได้กว่า 2,000 ล้านใบหรือประมาณ 5,755 ตัน²² แต่ตัวเลขถุงพลาสติกที่ลดได้ยังคงคิดเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณถุงพลาสติกหูหิ้วทั้งหมดประมาณ 45,000 ล้านใบต่อปี ส่วนการรณรงค์งดใช้กล่องโฟมและพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร

พลาสติกในท้องสัตว์ป่าและสัตว์ทะเล: อีกแรงที่ผลักดันมาตรการงดแจกถุงพลาสติก

จุดเปลี่ยนสำคัญของประเด็นขยะพลาสติกเกิดขึ้นในช่วงครึ่งหลังของปี 2562 เมื่อมีการพบขยะพลาสติกในท้องของสัตว์ป่าและสัตว์ทะเลที่เสียชีวิต เช่น กวางป่าที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และที่อุทยานแห่งชาติขุนสถาน รวมถึงพะยูนน้อย “มาเรียม” ขวัญใจคนไทยที่มีผู้ติดตาม

จำนวนมาก²³ แม้ผลการชันสูตรพบว่า มาเรียมเสียชีวิตจากการติดเชื้อในกระแสเลือดและปอดเป็นหนอง แต่คนจำนวนไม่น้อยเชื่อว่าพลาสติกในลำไส้ของมาเรียมอาจเกี่ยวข้องกับสาเหตุดังกล่าว²⁴

การตายของสัตว์ป่าและสัตว์ทะเลดังกล่าวได้ตอกย้ำถึงปัญหาขยะพลาสติกของประเทศไทยจนเกิดกระแสสังคมเรียกร้องให้รัฐบาลออกมาตรการลดขยะพลาสติกที่เข้มข้นและจริงจัง นายวราวุธ ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้เชิญห้างค้าปลีก ซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อประชุมหารือถึงมาตรการลดขยะพลาสติก เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2562 จนออกมาเป็นมาตรการงดแจกถุงพลาสติก ภายใต้ชื่อโครงการ Everyday Say No To Plastic Bags ในห้างร้านต่าง ๆ 43 แห่งทั่วประเทศ (ต่อมาขยายเป็น 75 องค์กร) โดยกำหนดมาตรการงดแจกถุงพลาสติกหูหิ้ว ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 ซึ่งเข้มงวดกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน Roadmap ที่กำหนดไว้เพียงการยกเลิกการผลิตและใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วชนิดบาง (น้อยกว่า 36 ไมครอน) ภายในปี 2565 ทั้งนี้ ได้ผ่อนผันให้สินค้า 4 ชนิดใช้ถุงพลาสติกได้ ได้แก่ อาหารที่ต้องอุ่นร้อน อาหารเปียก เนื้อสัตว์และผลไม้²⁵ โดยสมาคมผู้ค้าปลีกไทยคาดว่า หากดำเนินการอย่างจริงจัง จะช่วยลดปริมาณถุงพลาสติกหูหิ้วได้ถึง 9,000 ล้านใบต่อปีจากปริมาณการใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วของกลุ่มห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านสะดวกซื้ออยู่ที่ 13,500 ล้านใบต่อปี คิดเป็นร้อยละ 30 ของปริมาณทั้งหมด 45,000 ล้านใบต่อปี²⁶

ภายหลังจากที่ร้านค้าปลีกรายใหญ่ 75 องค์กรดำเนินโครงการงดแจกถุงพลาสติกตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 เป็นต้นมา พบว่าประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือต่อมาตรการดังกล่าวโดยได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมพกถุงผ้าหรือ

ถุงที่ใช้ซ้ำได้ไปซื้อของหรือแม้แต่ภาชนะต่าง ๆ เช่น ตะกร้า ถุงกระดาษ ถังน้ำ กะละมัง มาใส่สิ่งของทดแทนการใช้ถุงพลาสติก²⁷ จากการสำรวจของนิต้าโพล เมื่อวันที่ 7-8 มกราคม 2563 กับประชาชนหลากหลายอาชีพและช่วงอายุ 1,262 ตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 57.7 เห็นด้วยกับมาตรการนี้ แต่เห็นว่า ห้างควรมีถุงอื่น ๆ บริการทดแทน และส่วนใหญ่ ร้อยละ 79 ได้ปรับตัวด้วยการนำถุงผ้าหรือถุงอื่น ๆ ไปใส่ของ²⁸

อย่างไรก็ดี ในโลกโซเชียลยังพบข้อคิดเห็นของนักวิชาการและประชาชนหลายรายที่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการงดแจกถุงพลาสติก มองว่าเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคจนถึงขั้นไปร้องเรียนต่อสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) โดยให้เหตุผลว่า ผู้ประกอบการควรจัดหาถุงกระดาษหรือสิ่งอื่นทดแทนหรือควรลดราคาสินค้าลง²⁹ และมีการวิพากษ์วิจารณ์กรณีที่ว่าค่าปลิกงดแจกถุงพลาสติกแต่กลับจำหน่ายถุงสับบอนด์หรือถุงพลาสติกที่ใช้ซ้ำได้ โดยเห็นว่าเป็นการค้ำกำไรจากการขายถุง อีกประเด็นหนึ่งที่มีการหยิบยก คือ ความย้อนแย้งของการให้ประชาชนลดใช้ถุงพลาสติกแต่กลับปล่อยให้มีการนำเข้าขยะพลาสติกจากต่างประเทศ³⁰ ดังนั้นมาตรการงดใช้ถุงพลาสติกในห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และร้านสะดวกซื้อ ก็อาจไปเพิ่มปริมาณขยะในส่วนของถุงผ้า ถุงกระดาษแทน ซึ่งที่สุดแล้วก็ไม่ได้ทำให้ปริมาณขยะรวมของประเทศลดลง ภาครัฐจึงควรออกมาตรการที่เข้มงวดมากขึ้นในการควบคุมการนำเข้าขยะพลาสติกและขยะรีไซเคิลประเภทอื่น ๆ

ข้อวิพากษ์เหล่านี้ ภาครัฐจำเป็นต้องเร่งทำความเข้าใจที่ถูกต้องกับประชาชน ในความเป็นจริงแล้ว การควบคุมการใช้ถุงพลาสติกหูหิ้วนั้นเป็นเรื่องที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกว่า

127 ประเทศได้ออกกฎหมายควบคุม ซึ่งมีทั้งประเทศที่ออกกฎหมายห้ามใช้ (Ban) หรือออกกฎหมายให้ร้านค้างดแจกถุงฟรี หากลูกค้าต้องการถุง ให้มีการเก็บเงินค่าธรรมเนียมหรือภาษีถุงพลาสติก³¹ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พบว่า มาตรการงดแจกถุงพลาสติกฟรีหรือมาตรการเก็บเงินค่าถุงเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยปรับพฤติกรรมของผู้บริโภคได้และมีความยืดหยุ่นกว่ามาตรการห้ามใช้โดยเด็ดขาด เนื่องจากร้านค้ายังมีทางเลือกให้ลูกค้าที่ไม่ได้พกถุงผ้าหรือไม่มีถุงผ้า สามารถซื้อถุงที่ใช้ซ้ำได้และตามหลักจิตวิทยา ลูกค้าจะไม่ต้องการซื้อถุงทุกครั้งไปจ่ายซื้อของ ส่งผลให้ผู้บริโภคมีการปรับพฤติกรรมในการพกถุงที่ใช้ซ้ำได้มากขึ้น ซึ่งเป็นจุดประสงค์ของมาตรการเก็บเงินค่าถุงนั่นเอง³² การที่ร้านค้าใช้มาตรการเก็บเงินค่าถุงจึงมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหากำไรตั้งที่คนไทยบางส่วนเข้าใจอีกทั้งห้างค้าปลีกและร้านสะดวกซื้อได้ดำเนินโครงการนำเงินค่าถุงหรือที่ประหยัดเงินจากการแจกถุงพลาสติกไปบริจาคให้โรงพยาบาลหรือองค์กร/มูลนิธิด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

นอกจากนี้ การแจกถุงทางเลือก เช่น ถุงกระดาษ หรือถุงผ้าให้กับลูกค้านั้นไม่ใช่ทางออกที่ยั่งยืน เนื่องจากการผลิตถุงดังกล่าวใช้ทรัพยากรทั้งน้ำ พลังงานและสารเคมีอย่างมากในการผลิต ทำให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับถุงพลาสติกที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ ในต่างประเทศ เช่น รัฐแคลิฟอร์เนียและหลายเมืองในสหรัฐอเมริกา เมื่อรัฐบาลท้องถิ่นออกกฎหมายกำหนดให้ร้านค้างดแจกถุงพลาสติกแก่ผู้บริโภค จะกำหนดให้ร้านค้าขายถุงทางเลือกไม่ว่าจะเป็นถุงกระดาษ ถุงพลาสติกที่ย่อยสลายได้หรือถุงพลาสติกที่ทำจากพลาสติกกรีไซเคิลที่ใช้ซ้ำได้หลายครั้ง³³

ก้าวต่อไปของมาตรการลดขยะพลาสติก

มาตรการงดแจกถุงพลาสติกของห้างค้าปลีก ซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อทั่วประเทศนับเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการลดขยะจากถุงพลาสติกหิ้วของประเทศไทย และคงใช้เวลาอีกระยะหนึ่งในการปรับตัวและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทย มาตรการดังกล่าวยังมีจุดอ่อนคือเป็นมาตรการเชิงสมัครใจของร้านค้า ทำให้พบกรณีที่พนักงานร้านสะดวกซื้อบางแห่งยังแอบแจกถุงพลาสติกอยู่เมื่อถูกลูกค้าต่อว่า³⁴ อีกทั้งกลุ่มร้านขายของชำ ร้านค้าในตลาดสด ตลาดนัดและหาบเร่แผงลอยยังคงแจกถุงพลาสติกหิ้วอยู่รวมหลายหมื่นล้านใบต่อปี (ร้อยละ 70 ของ 45,000 ล้านใบ) ก้าวต่อไป ทส. ได้ประกาศว่าจะผลักดันกฎหมายภายใต้ร่างพ.ร.บ. 3R ห้ามใช้พลาสติก 7 ชนิดให้ได้ภายในปี 2564 และจะใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทน³⁵ แผนดังกล่าวนับเป็นการร่นระยะเวลาของ Roadmap เดิมให้เร็วขึ้น 1 ปี นอกจากนี้ ยังได้มีการปรับเปลี่ยนกลไกการทำงาน จากเดิม “คณะอนุกรรมการบริหารจัดการขยะพลาสติก” มาเป็น “คณะอนุกรรมการบริหารจัดการขยะพลาสติกและขยะอิเล็กทรอนิกส์” ที่รัฐมนตรีวาระรุ่นนี้จะเป็นประธานคณะอนุกรรมการฯ เพื่อขับเคลื่อนร่างกฎหมายและมาตรการห้ามนำเข้าขยะจากต่างประเทศ³⁶

หลายฝ่ายหวังว่าร่างกฎหมายที่จะขับเคลื่อนควรครอบคลุมขยะชุมชนทุกประเภทเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการขยะอย่างบูรณาการ ใช้แนวคิดการจัดการขยะอย่างยั่งยืนที่เน้นการป้องกันหรือลดขยะที่ต้นทางก่อน และนำหลักการความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) มาใช้เพื่อให้ผู้ผลิตและร้านค้าปลีกมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการลดขยะพลาสติกที่ต้นทางตั้งแต่การผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้ง่ายต่อการรีไซเคิล และมีส่วนร่วมในการจัดระบบการเรียกคืนหรือการเก็บรวบรวมขยะบรรจุภัณฑ์หรือซากผลิตภัณฑ์ฯ จากผู้บริโภคเข้าสู่ระบบการจัดการอย่างถูกต้อง ให้มีกลไกมัดจำคืนเงิน (Deposit-refund) บรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนขยะให้กับผู้ผลิต มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีการนำมาใช้ในการจัดการขยะในประเทศที่พัฒนาแล้วจนประสบความสำเร็จ (เช่น กฎหมายบรรจุภัณฑ์ของเยอรมนีที่ออกตั้งแต่ ค.ศ. 1992)³⁷

ใช้ถุงผ้า ถูกวิธี
ถ้องไม่มี ถุงพลาสติก
หลบอยู่ข้างใน
นะจ๊ะ ! ^ _ ^

Reuse : ใช้ซ้ำ = ช่วยลดโลกร้อน

ภาพ : <http://oknation.nationtv>

นอกจากบทบาทของภาครัฐแล้ว ภาคประชาชนในฐานะผู้บริโภคก็ควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภคจากพฤติกรรมใช้ครั้งเดียวทิ้งมาเป็นพฤติกรรมใช้แล้วใช้อีก ด้วยการนำถุงผ้าหรือถุงที่ใช้ซ้ำได้และการพกอุปกรณ์ช่วยลดขยะอื่น ๆ อาทิ กระบอกน้ำหรือแก้วน้ำส่วนตัว ลดการสั่งซื้ออาหารออนไลน์ที่ตามมาด้วยขยะพลาสติกนับสิบชิ้นต่อมื้อ หากทุกคนช่วยกันปรับเปลี่ยนวิถีบริโภคแค่เพียงเล็กน้อยก็จะช่วยลดขยะพลาสติกและขยะประเภทต่าง ๆ ได้อย่างมหาศาล

บทสรุป

สังคมไทยได้เริ่มตระหนักและตื่นตัวกับปัญหาขยะพลาสติกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ประเทศไทยอยู่อันดับ 6 ของประเทศที่ทิ้งขยะพลาสติกลงทะเลมากที่สุดในโลก ตามมาด้วยการตายของวาฬน้ำร่องและเต่าทะเล อันเนื่องมาจากกรากลิ้นกินขยะพลาสติก การตายของสัตว์ป่าและสัตว์ทะเลจำนวนมากเปรียบเสมือนฟางเส้นสุดท้ายที่ทำให้ภาครัฐและภาคเอกชนยกระดับมาตรการลดขยะพลาสติกจากมาตรการรณรงค์ให้ผู้บริโภคพกถุงผ้ามาซื้อของมาเป็นมาตรการให้ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อทั่วประเทศงดแจกถุงพลาสติกหิ้ว ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 เป็นต้นมา คงต้องติดตามต่อไปว่ามาตรการงดแจกถุงพลาสติกจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด และภาครัฐจะสามารถผลักดันกฎหมายบริหารจัดการขยะพลาสติกหรือกฎหมายจัดการขยะออกมาได้จริงหรือไม่ สิ่งสำคัญคือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ต้องช่วยกันดำเนินมาตรการลดขยะและจัดการขยะพลาสติกอย่างจริงจัง เพื่อแก้ปัญหามลพิษจากขยะพลาสติกที่ขณะนี้ได้กลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมโลกที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวิกฤตโลกร้อนที่ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ ณ ปัจจุบัน